

การประเมินหลักสูตร: ทฤษฎีและปฏิบัติ

รองศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพล อัจฉินทร์
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

การประเมินหลักสูตร: ทฤษฎีและปฏิบัติ

รองศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพล อัจฉินทร์
สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

จัดพิมพ์โดยคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ISBN 978-616-438-517-7

การประเมินหลักสูตร: ทฤษฎีและปฏิบัติ

รองศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพล อาจอินทร์

สิทธิพล อาจอินทร์.

การประเมินหลักสูตร : ทฤษฎีและปฏิบัติ.-- ขอนแก่น : คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2563.

276 หน้า.

1. การประเมินหลักสูตร. I. ชื่อเรื่อง.

375.006

ISBN 978-616-438-517-7

พิมพ์ครั้งที่ 1 ตุลาคม 2563

จำนวน: 500 เล่ม

ราคา: 280 บาท

พิมพ์ที่: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น

123 อ.เมือง จ.ขอนแก่น 40002

โทรศัพท์: 0-4320-2100 มือถือ: 09-9465-5115 ภายใน มข. 44770

E-mail: kkuprinting@hotmail.com

จัดพิมพ์โดย: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

สงวนลิขสิทธิ์

คำนำ

ตำรา “การประเมินหลักสูตร : ทฤษฎีและปฏิบัติ” ฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการจัดการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษาในรายวิชา ED437004 การประเมินผลหลักสูตร (Curriculum Evaluation) รายวิชา ED437000 การพัฒนาหลักสูตร 1 (Curriculum Development I) รายวิชา ED437002 การพัฒนาหลักสูตร 2 (Curriculum Development II) รายวิชา ED487013 หลักสูตรและการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ (Curriculum and Learning Experiences) และระดับปริญญาตรีในรายวิชา ED003001 หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน (Curriculum and Instructional Management)

เนื้อหาสาระของตำราฉบับนี้ประกอบด้วยสาระสำคัญ คือ การวัดและประเมินผล การศึกษา การประเมินหลักสูตร รูปแบบการประเมินหลักสูตร และตัวอย่างงานวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรที่เน้นจุดมุ่งหมาย (Objective Based Model) ตัวอย่างงานวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรที่เน้นการตัดสินคุณค่า (Judgmental Evaluation Model) และตัวอย่างงานวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรที่เน้นการตัดสินใจ (Decision-Oriented Evaluation Model)

ผู้เขียนขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ผู้เขียนได้อ้างอิงหนังสือ ตำรารวบรวมวิชาการ วิทยานิพนธ์ รวมทั้งผลงานวิจัย ตามที่ระบุไว้ในบรรณานุกรม

ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ที่กรุณาตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข ทำให้ตำราฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ตำราฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่นักศึกษา ทั้งระดับปริญญาตรี และระดับบัณฑิตศึกษา รวมทั้งครู อาจารย์ บุคลากรทางการศึกษา และผู้สนใจทั่วไป เพื่อใช้ในการศึกษาค้นคว้า และเป็นประโยชน์ต่อวิชาชีพครู และวงการศึกษ ต่อไป

รองศาสตราจารย์ ดร.ลธิทิพล อาจอินทร์

ตุลาคม 2563

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ค
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ณ
บทที่ 1 การวัดและประเมินผลการศึกษา	1
1.1 ความหมายของการวัดและประเมินผลการศึกษา	2
1.2 ความสำคัญของการวัดและประเมินผลการศึกษา	6
1.3 จุดมุ่งหมายของการวัดและประเมินผลการศึกษา	8
1.4 ประเภทของการวัดและประเมินผลการศึกษา	18
1.5 เครื่องมือที่ใช้วัดและประเมินผลการศึกษา	26
1.6 หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา	30
1.7 ประโยชน์ของการวัดและประเมินผลการศึกษา	34
1.8 คุณธรรมของผู้ที่ทำหน้าที่วัดและประเมินผลการศึกษา	36
บทสรุป	38
คำถามท้ายบท	39
บรรณานุกรม	40
บทที่ 2 การประเมินหลักสูตร	43
2.1 ความหมายของการประเมินหลักสูตร	44
2.2 ความสำคัญของการประเมินหลักสูตร	49
2.3 จุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตร	51
2.4 ระยะของการประเมินหลักสูตร	56
2.5 ขอบเขตของการประเมินหลักสูตร	58
2.6 ขั้นตอนการประเมินหลักสูตร	61
2.7 เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินหลักสูตร	65
2.8 ประโยชน์ของการประเมินหลักสูตร	69
2.9 ปัญหาในการประเมินหลักสูตร	71

	บทสรุป	73
	คำถามท้ายบท	74
	บรรณานุกรม	75
บทที่ 3	รูปแบบการประเมินหลักสูตร	79
	3.1 ประเภทของรูปแบบการประเมินหลักสูตร	81
	3.2 รูปแบบการประเมินหลักสูตรโดยใช้วิธีการวิเคราะห์	
	แบบ Puissance	86
	3.3 รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Ralph W. Tyler	94
	3.4 รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Robert L. Hammond	97
	3.5 รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Lee J. Cronbach	100
	3.6 รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Donald L. Krikpatrick	103
	3.7 รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Robert E. Stake	105
	3.8 รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Michael Scriven	111
	3.9 รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Malcolm Provus	113
	3.10 รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Wayne W. Welch	115
	3.11 รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Daniel L. Stufflebeam	118
	3.12 รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Marvin C. Alkin	122
	3.13 รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Doris T. Gow	124
	3.14 ข้อเสนอแนะในการเลือกรูปแบบการประเมินหลักสูตร	127
	บทสรุป	128
	คำถามท้ายบท	129
	บรรณานุกรม	130
บทที่ 4	งานวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรที่เน้นจุดมุ่งหมาย	133
	4.1 งานวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรโดยใช้วิธีการวิเคราะห์	136
	แบบ Puissance	
	4.2 งานวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Ralph W. Tyler	140
	4.3 งานวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ	147
	Robert L. Hammond	

4.4 งานวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ	159
Lee J. Cronbach	
4.5 งานวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ	175
Donald L. Krikpatrick	
บทสรุป	183
คำถามท้ายบท	183
บรรณานุกรม	184
บทที่ 5 งานวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรที่เน้นการตัดสินคุณค่า	187
5.1 งานวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ	189
Robert E. Stake	
5.2 งานวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ	201
Michael Scriven	
5.3 งานวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ	209
Malcolm Provus	
บทสรุป	217
คำถามท้ายบท	217
บรรณานุกรม	218
บทที่ 6 งานวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรที่เน้นการตัดสินใจ	219
6.1 งานวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ	222
Wayne W. Welch	
6.2 งานวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ	229
Daniel L. Stufflebeam	
6.3 งานวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Marvin C. Alkin	239
บทสรุป	246
คำถามท้ายบท	247
บรรณานุกรม	248
บรรณานุกรม	249
ดัชนี	257
ประวัติผู้เขียน	261

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 1	เกณฑ์ในการแปลผลการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียน	62
ตารางที่ 2	เกณฑ์การประเมินความพึงพอใจของผู้ปกครองที่มีต่อ การใช้หลักสูตรของโรงเรียน	62
ตารางที่ 3	การวิเคราะห์รูปแบบของความรู้และพฤติกรรมการเรียนรู้ ของ Puissance	88
ตารางที่ 4	ตัวอย่างการวิเคราะห์หลักสูตรภาษาไทยโดยใช้ วิธีการวิเคราะห์แบบ Puissance	90
ตารางที่ 5	การวิเคราะห์หลักสูตรภาษาไทยในตารางวิเคราะห์ Puissance	91
ตารางที่ 6	การประเมินหลักสูตรของ Stake	108
ตารางที่ 7	ความสัมพันธ์ของรูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Scriven	112
ตารางที่ 8	ขั้นตอนการประเมินหลักสูตรของ Welch	117
ตารางที่ 9	ตัวอย่างงานวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรที่สร้างเสร็จ ใหม่ๆ และรูปแบบการประเมินหลักสูตรที่เน้นจุดมุ่งหมาย	135
ตารางที่ 10	ข้อมูลที่ต้องการ ตัวชี้วัด แหล่งข้อมูลและเครื่องมือ ที่ใช้ในการวิจัยที่ใช้รูปแบบประเมินหลักสูตร โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ แบบ Puissance	139
ตารางที่ 11	ข้อมูลที่ต้องการ ตัวชี้วัด แหล่งข้อมูล และเครื่องมือที่ใช้ ในการวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Tyler	145
ตารางที่ 12	ข้อมูลที่ต้องการ ตัวชี้วัด แหล่งข้อมูล และเครื่องมือที่ใช้ ในการวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Hammond	151
ตารางที่ 13	ข้อมูลที่ต้องการ ตัวชี้วัด แหล่งข้อมูล และเครื่องมือที่ใช้ ในการวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Cronbach	166
ตารางที่ 14	ข้อมูลที่ต้องการ ตัวชี้วัด แหล่งข้อมูล และเครื่องมือที่ใช้ ในการวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Krikpatrick	180

ตารางที่ 15	ตัวอย่างงานวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตร ที่เน้นการตัดสินคุณค่า	188
ตารางที่ 16	ข้อมูลที่ต้องการ ตัวชี้วัด แหล่งข้อมูล และเครื่องมือที่ใช้ ในการวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Stake	198
ตารางที่ 17	ข้อมูลที่ต้องการ ตัวชี้วัด แหล่งข้อมูล และเครื่องมือที่ใช้ ในการวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Scriven	205
ตารางที่ 18	ขั้นตอนการดำเนินการประเมินหลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียน ปกธงชัยประชานิรมิต พุทธศักราช 2559	213
ตารางที่ 19	ผลการสอบถามความคิดเห็นผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ที่มีต่อหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนปกธงชัยประชานิรมิต พุทธศักราช 2559 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย	215
ตารางที่ 20	ตัวอย่างงานวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตร ที่เน้นการตัดสินใจ	221
ตารางที่ 21	ข้อมูลที่ต้องการ ตัวชี้วัด แหล่งข้อมูล และเครื่องมือที่ใช้ ในการวิจัยระยะที่ 1 ของงานวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมิน หลักสูตรของ Welch	226
ตารางที่ 22	ข้อมูลที่ต้องการ ตัวชี้วัด แหล่งข้อมูล และเครื่องมือที่ใช้ ในการวิจัยระยะที่ 2 ของงานวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมิน หลักสูตรของ Welch	227
ตารางที่ 23	ข้อมูลที่ต้องการ ตัวชี้วัด แหล่งข้อมูล และเครื่องมือที่ใช้ ในการวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Stufflebeam	237
ตารางที่ 24	ข้อมูลที่ต้องการ ตัวชี้วัด แหล่งข้อมูล และเครื่องมือที่ใช้ ในการวิจัยที่โดยใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Alkin	244

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 ไตรยางค์การศึกษา (Educational Trilogy) หรือ OLE	6
ภาพที่ 2 ความสำคัญของการวัดและประเมินผลการศึกษา	8
ภาพที่ 3 จุดมุ่งหมายของการวัดและประเมินผลการศึกษา	17
ภาพที่ 4 ประเภทของการวัดและประเมินผลการศึกษา	25
ภาพที่ 5 เครื่องมือที่ใช้วัดและประเมินผลการศึกษา	30
ภาพที่ 6 หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา	34
ภาพที่ 7 ประโยชน์ของการวัดและประเมินผลการศึกษา	36
ภาพที่ 8 คุณธรรมของผู้ที่ทำหน้าที่วัดและประเมินผลการศึกษา	38
ภาพที่ 9 ความหมายของการประเมินหลักสูตร	48
ภาพที่ 10 ความสำคัญของการประเมินหลักสูตร	51
ภาพที่ 11 จุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตร	56
ภาพที่ 12 ระยะของการประเมินหลักสูตร	58
ภาพที่ 13 ขอบเขตของการประเมินหลักสูตร	60
ภาพที่ 14 ขั้นตอนการประเมินหลักสูตร	64
ภาพที่ 15 เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินหลักสูตร	68
ภาพที่ 16 ประโยชน์ของการประเมินหลักสูตร	70
ภาพที่ 17 ปัญหาในการประเมินหลักสูตร	72
ภาพที่ 18 ประเภทของรูปแบบการประเมินหลักสูตร โดยใช้จุดมุ่งหมายของการประเมินเป็นเกณฑ์	82
ภาพที่ 19 ประเภทของรูปแบบการประเมินหลักสูตร โดยใช้ระยะเวลาของการประเมินเป็นเกณฑ์	84
ภาพที่ 20 ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของกระบวนการจัดการศึกษา	94
ภาพที่ 21 ขั้นตอนการเรียนการสอนและการประเมินหลักสูตรของ Tyler	96
ภาพที่ 22 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในมิติต่าง ๆ ตามรูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Hammond	97
ภาพที่ 23 องค์ประกอบของรูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Cronbach	103

ภาพที่ 24	รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Krikpatrick	105
ภาพที่ 25	การบรรยายสิ่งที่มุ่งประเมินตามรูปแบบการประเมินหลักสูตร ของ Stake	109
ภาพที่ 26	โครงสร้างรูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Stake	110
ภาพที่ 27	กระบวนการประเมินหลักสูตรของ Provus	114
ภาพที่ 28	รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Welch	118
ภาพที่ 29	รูปแบบการประเมินของ Stufflebeam	120
ภาพที่ 30	รูปแบบการประเมินหลักสูตรแบบ CIPP _{EST}	121
ภาพที่ 31	รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Alkin	124
ภาพที่ 32	รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Gow	126
ภาพที่ 33	กรอบแนวคิดการวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตร โดยใช้วิธีการวิเคราะห์แบบ Puissance	138
ภาพที่ 34	กรอบแนวคิดการวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Tyler	142
ภาพที่ 35	กรอบแนวคิดการวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตร ของ Hammond	149
ภาพที่ 36	กรอบแนวคิดการวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตร ของ Cronbach	162
ภาพที่ 37	กรอบแนวคิดการวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตร ของ Krikpatrick	178
ภาพที่ 38	กรอบแนวคิดการวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตร ของ Stake	193
ภาพที่ 39	กรอบแนวคิดการวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตร ของ Scriven	203
ภาพที่ 40	กรอบแนวคิดการวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตร ของ Provus	211
ภาพที่ 41	กรอบแนวคิดการวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตร ของ Welch	224
ภาพที่ 42	กรอบแนวคิดการวิจัยที่ใช้รูปแบบการประเมินหลักสูตร ของ Alkin	242

บทที่ 1

การวัดและประเมินผลการศึกษา

- ➡ ความหมายของการวัดและประเมินผลการศึกษา
- ➡ ความสำคัญของการวัดและประเมินผลการศึกษา
- ➡ จุดมุ่งหมายของการวัดและประเมินผลการศึกษา
- ➡ ประเภทของการวัดและประเมินผลการศึกษา
- ➡ เครื่องมือที่ใช้วัดและประเมินผลการศึกษา
- ➡ หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา
- ➡ ประโยชน์ของการวัดและประเมินผลการศึกษา
- ➡ คุณธรรมของผู้ที่ทำหน้าที่วัดและประเมินผลการศึกษา
- ➡ บทสรุป
- ➡ คำถามท้ายบท

การวัดและประเมินผลการศึกษา เป็นปัจจัยสำคัญของการจัดการศึกษาทุกระดับ ช่วยในการพัฒนาหรือปรับปรุงการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์ต่อทั้งผู้เรียน ผู้สอน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ก่อนที่จะศึกษาเรื่องการประเมินหลักสูตร ผู้ศึกษาจะต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการศึกษาเป็นเบื้องต้นเสียก่อน เพื่อเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้และทำให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับการประเมินหลักสูตรได้ดียิ่งขึ้น ดังนั้นในบทนี้จะกล่าวถึงการวัดและประเมินผลการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย

- 1.1 ความหมายของการวัดและประเมินผลการศึกษา
- 1.2 ความสำคัญของการวัดและประเมินผลการศึกษา
- 1.3 จุดมุ่งหมายของการวัดและประเมินผลการศึกษา
- 1.4 ประเภทของการวัดและประเมินผลการศึกษา
- 1.5 เครื่องมือที่ใช้วัดและประเมินผลการศึกษา
- 1.6 หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา
- 1.7 ประโยชน์ของการวัดและประเมินผลการศึกษา
- 1.8 คุณธรรมของผู้ที่ทำหน้าที่วัดและประเมินผลการศึกษา

1.1 ความหมายของการวัดและประเมินผลการศึกษา

1.1.1 การวัด (Measurement)

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการวัด (Measurement) ไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

Guilford (1965) กล่าวว่า การวัดเป็นกระบวนการของการกำหนดรายละเอียดของข้อมูล (Data) ให้เป็นตัวเลข (Number) ภายใต้กฎเกณฑ์ที่มีเหตุผลยอมรับได้

Gronlund (1976) กล่าวว่า การวัดเป็นกระบวนการให้คำอธิบายที่เป็นตัวเลขตามระดับที่แตกต่างกันแก่คุณลักษณะของแต่ละบุคคล คุณลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งหรือแผนผลงานที่แต่ละคนจะแสดงออกมา เช่น การวัดความสูง การชั่งน้ำหนัก การให้คะแนน การตอบแบบสอบถาม เป็นต้น

Ebel and Frisbie (1986) กล่าวว่า การวัด หมายถึง กระบวนการในการกำหนดจำนวนให้แก่แต่ละสมาชิกที่อยู่ในกลุ่มสิ่งของ หรือบุคคลที่ต้องการวัด เพื่อบ่งชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของคุณลักษณะที่จะวัดของสิ่งของหรือของบุคคลนั้น ๆ

พิสนุ พงศ์ศรี (2549) กล่าวว่า การวัด หมายถึง การกำหนดค่าเป็นตัวเลขหรือสัญลักษณ์ให้กับสิ่งหนึ่งสิ่งใดตามวิธีการหรือเครื่องมือที่กำหนดขึ้น ในเชิงปริมาณโดยตรง เช่น การนับจำนวนและความถี่ของสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือการใช้เครื่องมือวิทยาศาสตร์ เช่น ตลับเมตร เครื่องชั่งน้ำหนัก เทอร์มิเตอร์ วัดส่วนสูง น้ำหนัก อุณหภูมิ หรือใช้เครื่องมือทางสังคมศาสตร์ เช่น แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม แบบทดสอบ ไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายให้ออกมาเป็นตัวเลข ถ้าจะกล่าวโดยสรุป การวัดคือ การให้ตัวเลขกับสิ่งที่จะวัดนั่นเอง

ศิริชัย กาญจนวาสี (2552) กล่าวว่า การวัด เป็นกระบวนการกำหนดตัวเลขให้แก่สิ่งต่าง ๆ ตามกฎเกณฑ์ การวัดจะเกิดขึ้นได้ ต้องอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน คือ 1) จุดมุ่งหมายของการวัดต้องชัดเจน 2) เครื่องมือที่ใช้วัดต้องมีหน่วยในการวัดและมาตราเปรียบเทียบกับระหว่างหน่วย และ 3) การแปลผลและนำผลไปใช้

ไพศาล หวังพานิช (2553) กล่าวว่า การวัด หมายถึง กระบวนการในการกำหนดหรือหาจำนวนปริมาณ อันดับ หรือรายละเอียดของคุณลักษณะ หรือพฤติกรรมความสามารถของบุคคลโดยใช้เครื่องมือเป็นหลักในการวัด และโดยทั่วไปการวัดผลจะมีอยู่ 2 อย่างคือ การวัดผลทางกายภาพศาสตร์ (Physical Science) ซึ่งเป็นการวัดเพื่อหาจำนวนปริมาณของสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นรูปธรรม เช่น น้ำหนัก มักมีเครื่องมือที่ให้ผลเชื่อถือได้และมีหน่วยการวัดแน่นอน และการวัดผลทางสังคมศาสตร์ (Social Science) ซึ่งเป็นการวัดเพื่อหาจำนวนหรือคุณภาพของสิ่งที่เป็นนามธรรม ไม่มีตัวตนแน่นอน เช่น ความรู้ และเครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลประเภทนี้มักให้ผลเชื่อถือได้ต่ำ เนื่องจากไม่มีหน่วยการวัดที่แน่นอนและสิ่งที่วัดจะเปลี่ยนแปลงได้ง่าย ผลการวัดอาจเกิดความผิดพลาด (Errors) ได้มากกว่าการวัดผลทางกายภาพศาสตร์อย่างหนึ่งหรือหลายอย่างรวมกัน เช่น การวัดผลการเรียนรู้ สิ่งที่วัดคือผลที่เกิดจากการเรียนรู้ของผู้เรียน

นอกจากนี้ สิทธิพล อาจอินทร์ (2563) กล่าวว่า การวัด หมายถึงการกำหนดค่าเป็นตัวเลข (Assignment of Numerals) ให้กับสิ่งที่ต้องการวัด เช่น การชั่งน้ำหนัก การวัดส่วนสูง การวัดอุณหภูมิ การทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นต้น

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการวัดที่คล้ายคลึงกัน ผู้เขียนเห็นว่า การวัด เป็นกระบวนการกำหนดค่าเป็นตัวเลขหรือสัญลักษณ์ให้กับสิ่งที่ต้องการวัด เช่น การชั่งน้ำหนัก การวัดส่วนสูง การวัดอุณหภูมิ การทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นต้น โดยอาศัยเครื่องมือที่มีมาตรฐานและเป็นที่ยอมรับ ตัวอย่างผลที่ได้จากการวัด เช่น

- 1) ปริชาหนัก 63 กิโลกรัม
- 2) สุติตาสูง 175 เซนติเมตร
- 3) ห้องเรียนมีอุณหภูมิ 25 องศาเซลเซียส
- 4) ฟิรพษ์สอบวิชาภาษาอังกฤษได้ 85 คะแนน

1.1.2 การประเมินผล (Evaluation)

Gronlund (1976) กล่าวว่า การประเมินผล หมายถึง กระบวนการอย่างมีระบบ (Systematic Process) ที่อธิบายสิ่งที่ต้องการประเมินทั้งในเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ โดยประกอบกับการตัดสินคุณค่าให้กับสิ่งนั้น ซึ่งใช้การเปรียบเทียบกับเกณฑ์ หรือมาตรฐานที่เกี่ยวข้อง

Ebel and Frisbie (1986) กล่าวว่า การประเมินผล หมายถึง การตัดสินเกี่ยวกับคุณภาพหรือคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งบางครั้งอาจพิจารณาจากผลที่ได้จากการวัดเท่านั้น แต่ส่วนมากจะตัดสินคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ โดยพิจารณาจากผลที่ได้จากการวัดด้านต่าง ๆ ประกอบกับหลักฐานด้านอื่นที่เกี่ยวข้อง และรวมถึงการใช้วิจารณ์ญาณและความรู้สึกก็นึกคิดของผู้ประเมินมาประกอบในการตัดสินใจด้วย

ศิริชัย กาญจนวาสี (2552) การประเมินผล เป็นกระบวนการตัดสินคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ตามเกณฑ์มาตรฐาน โดยทั่วไป การประเมินต้องอาศัยข้อมูลจากการวัดที่เป็นปรนัย แต่บางครั้งการประเมินต้องอาศัยการสังเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อตัดสินคุณค่าของสิ่งนั้น

พิชิต ฤทธิ์จรรย (2553) กล่าวว่า การประเมินผล หมายถึง การตัดสินคุณค่าหรือคุณภาพของผลที่ได้จากการวัด โดยเปรียบเทียบกับผลการวัดอื่น ๆ หรือเกณฑ์ที่ตั้งไว้

ราตรี นันทสุคนธ์ (2555) กล่าวว่า การประเมินผล หมายถึง กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างมีระบบ เพื่อนำผลมาใช้ในการวินิจฉัย ตัดสินในคุณค่า โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด

นอกจากนี้ สิทธิพล อาจอินทร์ (2563) กล่าวว่า การประเมินผล หมายถึง การนำผลที่ได้จากการวัดมาตัดสินคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ โดยการเปรียบเทียบกับเกณฑ์หรือมาตรฐานที่กำหนดไว้ ตัวอย่างเช่น 1) สมชายเป็นคนค่อนข้างสูง 2) อุณหภูมิห้องนี้เย็นสบาย 3) สมพรเก่งวิชาคณิตศาสตร์ เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่า การประเมินผล หมายถึง กระบวนการตัดสินคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ อย่างมีระบบ โดยอาศัยข้อมูลจากการวัด มาเปรียบเทียบกับเกณฑ์หรือมาตรฐานที่กำหนดไว้ ตัวอย่างเช่น

- 1) ปริมาณน้ำหนักที่สมส่วน
- 2) สุธิดาเป็นคนค่อนข้างสูง
- 3) อุณหภูมิห้องนี้เย็นสบาย
- 4) พิศพงษ์เก่งวิชาภาษาอังกฤษ

จากความหมายของการประเมินผลที่กล่าวมา จะเห็นว่า การประเมินผลเป็นกระบวนการต่อเนื่องจากการวัดผล สำหรับภาษาอังกฤษมีคำที่ใช้หลายคำ ที่ใช้มากมี 2 คำ คือ Evaluation และ Assessment ซึ่ง 2 คำนี้มีความหมายต่างกัน ดังนี้

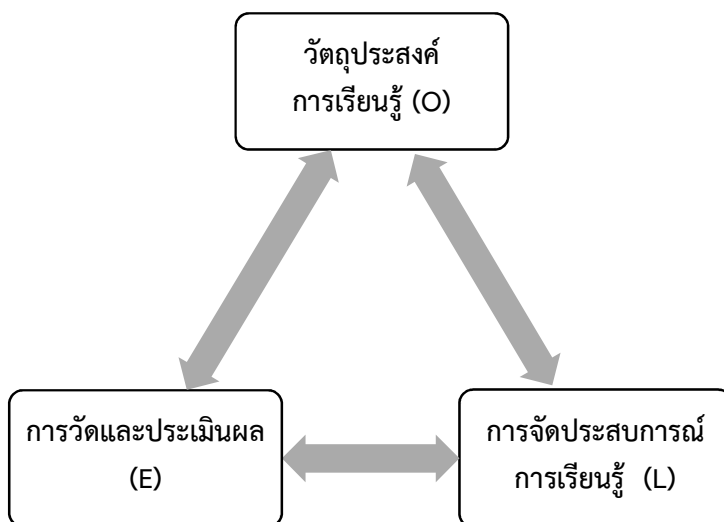
Evaluation เป็นการประเมินตัดสิน มีการกำหนดเกณฑ์ชัดเจน (Absolute Criteria) เช่น ได้คะแนนร้อยละ 80 ขึ้นไป ตัดสินว่าอยู่ในระดับดี ได้คะแนนร้อยละ 60–79 ตัดสินว่าอยู่ในระดับพอใช้ ได้คะแนนไม่ถึงร้อยละ 60 ตัดสินว่าอยู่ในระดับควรปรับปรุง Evaluation จะใช้กับการประเมินการดำเนินงานทั่ว ๆ ไป เช่น การประเมินโครงการ (Project Evaluation) การประเมินหลักสูตร (Curriculum Evaluation) เป็นต้น

Assessment เป็นการประเมินเชิงเปรียบเทียบ ใช้เกณฑ์เชิงสัมพัทธ์ (Relative Criteria) เช่น เทียบกับผลการประเมินครั้งก่อน เทียบกับเพื่อนหรือกลุ่มใกล้เคียงกัน Assessment มักใช้ในการประเมินผลสัมฤทธิ์ เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การประเมินตนเอง (Self Assessment) เป็นต้น

ดังนั้น การวัดผลและการประเมินผล จึงมีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ การวัดผลจะทำให้ได้ตัวเลข ปริมาณ หรือรายละเอียดของคุณลักษณะหรือพฤติกรรมของบุคคล จากนั้นจะนำเอาผลการวัดนี้ไปพิจารณาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อตัดสินหรือลงสรุปเกี่ยวกับสิ่งนั้น ซึ่งเรียกว่า การประเมินผล

1.2 ความสำคัญของการวัดและประเมินผลการศึกษา

การวัดและประเมินผลการศึกษา เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยพัฒนาการศึกษา เป็นสิ่งที่ใช้บ่งบอกว่าการจัดการศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ อยู่ในระดับใด เหมาะสมมากน้อยเพียงใด ซึ่งสอดคล้องกับไตรยางศ์การศึกษา (Educational Trilogy) ประกอบด้วย วัตถุประสงค์การเรียนรู้ (Objectives) การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ (Learning Experiences) และการวัดและประเมินผล (Evaluation) หรือที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า OLE ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ไตรยางศ์การศึกษา (Educational Trilogy) หรือ OLE

จะเห็นว่าการวัดและประเมินผลการศึกษา เป็นปัจจัยสำคัญของกระบวนการจัดการศึกษา หรือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ไม่สามารถขาดไปได้ในการจัดการศึกษาทุกรูปแบบ ซึ่งผู้เขียนสรุปความสำคัญของการวัดและประเมินผลการศึกษาได้ 3 ด้าน ดังนี้

1) ด้านบริหาร

- 1.1) ช่วยให้ได้ข้อมูลในการวางแผนหรือกำหนดแนวนโยบายในการจัดการเรียนรู้ การจัดการห้องเรียน การบริหารด้านบุคคล และการจัดการด้านสื่อและเทคโนโลยีการสอน
- 1.2) ช่วยให้ได้ข้อมูลในการติดตามการพัฒนา หรือความก้าวหน้าของสถานศึกษา

1.3) ช่วยชี้ให้เห็นว่าแนวทางการจัดการศึกษาของสถานศึกษาบรรลุตามวัตถุประสงค์ สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจของโรงเรียนมากน้อยเพียงใด

2) ด้านการจัดการเรียนรู้

2.1) ช่วยชี้ให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้เหมาะสมเพียงใด บรรลุตามตัวชี้วัด หรือวัตถุประสงค์หรือไม่

2.2) ช่วยให้เห็นข้อบกพร่องในการจัดการเรียนรู้ ปัญหา อุปสรรคในแต่ละขั้นตอน เพื่อนำมาวิเคราะห์หาแนวทางการปรับปรุงแก้ไขต่อไป

2.3) เป็นข้อมูลพื้นฐานให้ผู้สอนเลือกใช้นวัตกรรม เทคนิคการสอน และสื่อประกอบการเรียนรู้ ให้เหมาะสมกับเนื้อหาและบริบทของผู้เรียน

2.4) ช่วยกระตุ้นให้ผู้สอนตระหนักในการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาหรือแก้ไขแนวทางการจัดการเรียนรู้ของตนเอง

2.5) ช่วยชี้ให้เห็นความสามารถของผู้เรียนรายบุคคล และภาพรวม เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาผู้เรียน

3) ด้านการวิจัย

3.1) ช่วยให้ได้ข้อมูลประกอบการวิจัย โดยเริ่มตั้งแต่การกำหนดปัญหาของการวิจัย จนถึงสิ้นสุดกระบวนการวิจัย

3.2) ใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการวิจัยในชั้นเรียน หรือวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

ความสำคัญของการวัดและประเมินผลการศึกษา สรุปได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ความสำคัญของการวัดและประเมินผลการศึกษา

1.3 จุดมุ่งหมายของการวัดและประเมินผลการศึกษา

นักการศึกษาได้กำหนดจุดมุ่งหมายของการวัดและประเมินผลการศึกษาไว้ดังนี้

McMillan (2008) กล่าวว่า การวัดและประเมินผลการศึกษา ต้องอยู่บนพื้นฐานสองประการ ประการแรก คือ การวัดและประเมินผลเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผลการเรียนรู้ของนักเรียนในระหว่างการเรียนรู้การสอนอย่างต่อเนื่อง บันทึก วิเคราะห์ แปลความหมายข้อมูล แล้วนำมาใช้ส่งเสริมหรือปรับปรุงแก้ไขการเรียนรู้ของผู้เรียน และการสอนของครู การวัดและประเมินผลจึงมีความสัมพันธ์กัน หากขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การเรียนการสอนก็จะขาดประสิทธิภาพ จุดมุ่งหมายประการที่สอง คือ การวัดและประเมินผลเพื่อตัดสินผลการเรียน ซึ่งเป็นการสรุปผลการเรียนรู้ การสรุปผลการเรียนมีหลายระดับ เช่น เมื่อจบหน่วยการเรียนรู้ หรือจบรายวิชา เพื่อตัดสินคะแนน หรือให้ระดับผลการเรียน การรับรองความรู้ความสามารถของผู้เรียนว่าผ่านรายวิชาหรือไม่ ควรได้เลื่อนชั้นหรือไม่ ในการประเมินเพื่อตัดสินผลการเรียนที่ดีต้องให้อาจารย์ผู้เรียนแสดงความรู้ความสามารถด้วยวิธีการที่หลากหลาย และพิจารณาตัดสินผลการเรียนบนฐานของเกณฑ์ผลการปฏิบัติมากกว่าการเปรียบเทียบระหว่างผู้เรียน

สมนึก ภัททิยธนี (2553) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการวัดและประเมินผลการศึกษา ดังนี้

1) วัดผลเพื่อค้นและพัฒนาสมรรถภาพของนักเรียน หมายถึง การวัดผลเพื่อดูว่านักเรียนบกพร่องหรือไม่เข้าใจเรื่องใด อย่างไร แล้วครูพยายามอบรมสั่งสอนนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้และมีความเจริญงอกงามตามศักยภาพของนักเรียน

2) วัดผลเพื่อวินิจฉัย (Diagnosis) หมายถึง การวัดผลเพื่อค้นหาจุดบกพร่องของนักเรียนที่มีปัญหา ว่าไม่เกิดการเรียนรู้ตรงจุดใด เพื่อหาช่องทางช่วยเหลือได้ถูกต้อง

3) วัดผลเพื่อจัดอันดับหรือตำแหน่ง (Placement) หมายถึง การวัดผลเพื่อจัดอันดับความสามารถของนักเรียนในกลุ่มเดียวกันว่าใครเก่งกว่า ใครควรได้อันดับที่ 1, 2, 3 ใครควรได้เกรด A, B, C ใครสอบได้ - สอบตก หรือสอบผ่าน - ไม่ผ่าน เป็นต้น

4) วัดผลเพื่อเปรียบเทียบ หรือเพื่อทราบการพัฒนาของนักเรียน (Assessment) หมายถึง การวัดผลเพื่อเปรียบเทียบความสามารถของนักเรียนเองว่าเจริญงอกงามขึ้นจากเดิมมากน้อยเพียงใด

5) วัดผลเพื่อพยากรณ์ (Prediction) หมายถึง การวัดผลเพื่อนำไปคาดคะเนหรือทำนายเหตุการณ์ในอนาคต เช่น เรื่องของการแนะนำว่าควรเรียนสาขาใด อาชีพใด จึงจะเรียนได้สำเร็จ หรือนำผลจากการวัดมาพิจารณาว่านักเรียนคนใดควรจะได้รับคัดเลือกเข้าเรียนต่อ เป็นต้น

6) วัดผลเพื่อประเมิน (Evaluation) หมายถึง การวัดผลเพื่อนำผลที่ได้มาตัดสิน หรือสรุปคุณภาพของการจัดการศึกษาว่ามีประสิทธิภาพสูงหรือต่ำ หลักสูตรเหมาะสมหรือไม่ ควรปรับปรุงแก้ไขอย่างไร รวมทั้งนำไปวิเคราะห์ผลบางอย่าง เช่น เครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลเหมาะสมหรือไม่ เป็นต้น

ราตรี นันทสุคนธ์ (2555) กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของการวัดและประเมินผลการศึกษานั้น เพื่อแสดงความก้าวหน้าของทั้งครูและนักเรียนตามเป้าหมายที่หลักสูตรได้วางไว้ สามารถจำแนกเป็นข้อ ๆ ดังนี้

1) เพื่อจัดตำแหน่ง (Placement) กล่าวคือ เมื่อรับนักเรียนเข้ามาเรียน นักเรียนแต่ละคนจะมีความแตกต่างกันทั้งในด้านสติปัญญา ความสนใจ ความถนัด รวมทั้งบุคลิกภาพด้านต่าง ๆ จึงต้องมีการคัดเลือกว่า นักเรียนมีความรู้ มีความสามารถพอที่จะรับเข้าศึกษาต่อหรือรับการเข้าปฏิบัติงานในหน่วยงานต่าง ๆ เพียงใด จึงจำเป็นต้องมีการทดสอบและวัดเพื่อจัดบุคคลให้ได้สอดคล้องตามความต้องการ

2) เพื่อการวินิจฉัย (Diagnosis) ในทางการแพทย์ การตรวจผู้ป่วยว่าเป็นโรคอะไรหรือมีสาเหตุอะไรที่ทำให้ไม่สบาย เป็นการหาสมมติฐานของโรค จะได้จัดยาให้ถูกต้อง ในทางการศึกษาก็เช่นเดียวกัน เราใช้เทคนิควิธีการวัดและการประเมินผลเป็นเครื่องมือในการวินิจฉัยดูว่า นักเรียนคนไหนเก่งอะไร ไม่เก่งอะไร หรือเมื่อสอนไปแล้ว ในแต่ละวิชามีส่วนตรงไหนบ้างที่เข้าใจชัดเจนและถูกต้องแล้ว ตรงไหนบ้างที่ยังไม่เข้าใจ หรือยังเข้าใจไม่ถูกต้อง ครูในฐานะผู้สอนจะได้สอนและทำความเข้าใจให้ถูกต้อง การสอบถือเป็นการสอนแบบหนึ่ง ดังนั้น ผลของการทดสอบจึงไม่เพียงแต่บอกว่าใครสอบได้หรือสอบผ่านเท่านั้น การสอบควรบ่งบอกถึงความสามารถของเด็กว่าเด่น ด้อยทางใด เพื่อหาทางสนับสนุนหรือแก้ไขข้อบกพร่องให้นักเรียน และเป็นแนวทางให้ครูได้ปรับปรุงวิธีการสอนให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การสอบเพื่อวินิจฉัยควรใช้แบบทดสอบที่สร้างขึ้นโดยเฉพาะ ลักษณะของข้อสอบควรมีจำนวนมากข้อ และครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมด โดยเรียงจากง่ายไปหายาก

3) เพื่อจำแนกประเภท (Classification) การประเมินผลเพื่อจำแนกประเภท เป็นการวัดผลเพื่อจำแนกผู้เรียนเป็นประเภทสอบได้ สอบตก หรือจัดประเภทเก่งมาก เก่งปานกลาง อ่อน อ่อนมาก หรือจัดประเภทอื่น ๆ เช่น ขยัน ไม่ขยัน รอบรู้แล้ว ยังไม่รอบรู้แล้ว แต่จุดประสงค์ของผู้ประเมินจะต้องการอะไร แต่การจำแนกประเภทนั้นต้องอาศัยเกณฑ์มาตรฐาน ที่กำหนดไว้เป็นเครื่องตัดสิน จะเห็นว่าการประเมินผลเพื่อคัดเลือกรับเข้าเพื่อจำแนกประเภทมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือเป็นการจัดอันดับให้ผู้ถูกประเมินนั่นเอง แต่การคัดเลือกรับเข้าเป็นที่ยอมรับ หรือไม่ยอมรับคน เพื่อมอบหมายกิจกรรมให้ปฏิบัติในอนาคต ส่วนการจำแนกประเภทเป็นการยอมรับ หรือไม่ยอมรับคนว่าเมื่อได้ปฏิบัติกิจกรรมตามที่กำหนดให้แล้วได้ดีเพียงใด ซึ่งมีลักษณะเป็นการบันทึกข้อมูลในอดีต

4) เพื่อการพยากรณ์ (Prediction) เนื่องจากคนเราแตกต่างกันในหลาย ๆ ด้าน ดังนั้น นักแนะแนวทางการศึกษาจึงต้องพยายามค้นหาว่า นักเรียนในความสามารถของตน แต่ละคนมีความถนัดหรือสนใจอะไรเป็นพิเศษ รวมทั้งมีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้มากน้อยเพียงใด การที่รู้ว่าคุณมีความถนัด สนใจ หรือความรู้ ความสามารถเพียงใดนั้น ทำให้นักแนะแนวนำไปใช้ในการแนะนำนักเรียนของตนให้เลือกรับเรียนตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจนั้นได้ ทั้งนี้เพราะใครก็ตาม ถ้าทำหรือเรียนในเรื่องที่ตนถนัดหรือสนใจแล้ว จะสามารถเรียนรู้ได้เร็ว และจะประสบผลสำเร็จในการเรียนได้ การวัดและการประเมินผล การเรียนในลักษณะนี้ จึงจัดทำขึ้นเพื่อเป็นการพยากรณ์หรือทำนายว่า นักเรียนคนนั้นควรจะเรียนอะไรจึงจะสำเร็จ

กระบวนการแนะนำนักเรียนเพื่อการเรียนต่อหรือประกอบอาชีพ จำเป็นต้องทราบรายละเอียดหรือพื้นฐานความรู้ของนักเรียนเสียก่อน ว่ามีความรู้ความสามารถด้านใดบ้าง โดยทำการสอบวัด และพิจารณาคะแนนที่ได้ แล้วทำนายผลล่วงหน้าว่าควรจะเรียนทางสาขาใดได้สำเร็จ

5) เพื่อการเปรียบเทียบ (Assessment) เมื่อเริ่มเรียน ครูอาจจะทดสอบวัดความรู้ความสามารถของนักเรียนไว้ก่อน หลังจากเรียนไปแล้วระยะหนึ่ง เช่น อาจประมาณครึ่งหนึ่งหรือเมื่อเรียนไปจนจบแล้วก็ได้ ควรจะทำการทดสอบ และประเมินอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้ก็เพื่อจะดูว่านักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้นมากน้อยเพียงใด โดยเปรียบเทียบผลการทดสอบก่อนเรียน กับที่เรียนไปแล้ว การวัดและประเมินผลลักษณะนี้ จึงกระทำขึ้นเพื่อการเปรียบเทียบความเจริญงอกงามหรือพัฒนาการทางการเรียนรู้

6) เพื่อเป็นผลย้อนกลับ (Feedback) เมื่อการเรียนการสอนผ่านไปแต่ละบทเรียน หรือเมื่อจบการเรียนแล้วก็ตาม ครูผู้สอนจะมีการวัดและประเมินผล เพื่อดูว่าเทคนิควิธีการสอน อุปกรณ์การสอน และเนื้อหา หรือกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้นั้นมีข้อบกพร่องอะไรบ้าง ส่วนใดบ้างที่ต้องปรับปรุงแก้ไข ส่วนใดบ้างที่ติดอยู่แล้ว การวัดและประเมินผลในลักษณะนี้ จึงเป็นผลย้อนกลับ คือนำผลที่ได้จากการประเมินไปปรับปรุงโครงการสอน สำหรับใช้ในการเรียนการสอนในครั้งต่อไป ผลย้อนกลับนี้มีใช้จะมีเฉพาะทางด้านครูผู้สอนเท่านั้น หากยังเป็นผลย้อนกลับสำหรับนักเรียนอีกด้วย เพราะเมื่อมีการวัดและประเมินผลไปแล้ว นักเรียนก็จะได้รับรายงานผลของตนเอง ทำให้รู้ว่าตนเองมีความรู้ระดับใดและเรื่องใดบ้างที่รู้แล้ว เรื่องใดบ้างที่ยังไม่รู้ จะได้ทำความเข้าใจต่อไป

7) เพื่อจูงใจในการเรียน (Motivating Learning) ถ้าครูออกข้อสอบไปทางด้านใดมาก นักเรียนก็จะมุ่งเรียนไปในแนวทางที่ครูทดสอบวัดนั้น เช่น ครูทดสอบวัดด้านความจำมาก นักเรียนก็จะเรียนโดยการท่องจำคำร่ายอย่างเดียว การวัดผลนักเรียนนอกจากจะก่อให้เกิดการมุ่งเรียนไปตามที่ควรวัดแล้ว ยังก่อให้เกิดความเพียรในการเรียน นิสัยรักการเรียน การค้นคว้า นั่นคือการวัดผลที่ดีจะเป็นแรงจูงใจให้เกิดนิสัยการเรียนที่ดี และทำให้นักเรียนรู้สถานะของตนเอง แล้วหาทางแก้ไขด้วยตนเองตามคำแนะนำของครู

8) เพื่อเป็นการเรียนรู้ (Learning Experience) การวัดและประเมินผล นอกจากเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้แล้ว ยังเป็นการเรียนรู้ได้อย่างหนึ่ง กล่าวคือก่อนการทดสอบ นักเรียนจะมีการเตรียมตัวสอบ การเตรียมตัวสอบนั้นนักเรียนจะต้องศึกษาค้นคว้า ทำความเข้าใจเนื้อหาทั้งหมดที่เรียนมา จึงเป็นการเรียนรู้เพิ่มขึ้น ส่วนการทดสอบ ข้อสอบที่ใช้

เป็นสภาพการณ์ที่สร้างขึ้นเพื่อให้นักเรียนตอบ การตอบนั้นต้องใช้ความคิด คิดแก้ปัญหา คิดคำนวณ และหาข้อสรุปคำตอบที่ได้ การคิดเหล่านี้เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ฉะนั้นจะไม่แปลกเลยที่เราพบอยู่เสมอว่านักเรียนที่สอบบ่อย ๆ หรือขยันทำแบบฝึกหัดนั้น จะทำคะแนนได้ดีเสมอ

9) เพื่อประเมินค่าวิธีการ (Evaluation of Treatment) นอกจากการพิจารณา เฉพาะนักเรียนแล้ว การประเมินค่าวิธีการก็มีความสำคัญเท่าเทียมกับการประเมินผลนักเรียน เพราะการที่นักเรียนไม่เกิดสัมฤทธิ์ผลในการเรียน อาจเนื่องจากวิธีการสอนของครูไม่ดี แบบเรียนไม่เหมาะสม การวัดผลเพื่อประเมินค่าวิธีการ จึงมีความจำเป็นจะต้องกระทำ แต่มีความสลับซับซ้อนมากเพราะต้องกระทำโดยการทดลองแล้วเปรียบเทียบผลการทดลองว่า ให้ผลในลักษณะใด

10) เพื่อรักษามาตรฐาน (Maintaining Standard) วิชาซีฟต่าง ๆ จะมีมาตรฐาน ขั้นต่ำเป็นเท่าไร จึงจะเป็นที่พอใจของสังคม ดังนั้นการผลิตคนในแต่ละสาขาวิชาซีฟจึงต้อง ทำการสอบวัดเพื่อตรวจสอบคุณภาพของผู้เรียนก่อนที่จะจบการศึกษาว่าถึงเกณฑ์มาตรฐาน ขั้นต่ำหรือไม่ เพียงนอกจากเป็นการรักษามาตรฐานแล้ว การวัดผลยังช่วยปรับมาตรฐาน ให้เหมาะสมกับยุคสมัยอีกด้วย

11) เพื่อประเมินพัฒนาการ (Assessment for Development) การสอนเป็น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนจากสภาพที่ยังไม่รู้ไปสู่สภาพที่รอบรู้ตามเป้าหมาย อย่างไรก็ดีแต่ละคนอาจจะพัฒนามากน้อย ช้าเร็วต่างกัน จำเป็นต้องเปรียบเทียบออกมา โดยประเมินก่อนเรียนและหลังเรียน ว่านักเรียนได้มีพัฒนาการสูงขึ้นเพียงใด วิธีการจะต้องใช้ แบบทดสอบฉบับเดียวกันสอบสองครั้ง เพื่อประเมินพัฒนาการทั้งด้านปัญญา ความรู้สึก และทักษะว่าเจริญงอกงามไปจากเดิมมากน้อยเพียงใด

สุภกิจ โสทัต (2558) กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของการวัดและประเมินผลการศึกษา มีหลายประการ ซึ่งครูอาจเลือกใช้ให้ตรงกับความต้องการได้ดังนี้

1) เพื่อสร้างแรงจูงใจในการเรียน ผลการประเมินโดยเฉพาะการประเมินผลย่อย หรือการประเมินระหว่างการเรียนรู้การสอน สามารถนำมาใช้เพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ให้สูงขึ้นได้ โดยนำผลมาแจ้งให้ผู้เรียนทราบ เพื่อเร้าหรือกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้ อยากเห็น หรืออาจใช้วิธีการซักถามหรือกำหนดปัญหาให้ฝึกฝน เพื่อจูงใจให้ผู้เรียนแสวงหา ความรู้เพิ่มเติม

2) เพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐาน การตรวจสอบความรู้พื้นฐานเป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความรู้ความสามารถและทักษะพื้นฐานของผู้เรียน ก่อนที่จะเริ่มเรียนรู้บทเรียนใหม่ เนื่องจากเนื้อหาบางบทเรียน อาจจำเป็นต้องใช้ความรู้หรือทักษะพื้นฐานบางประการ ครูจึงตรวจสอบก่อนว่าผู้เรียนมีความรู้หรือทักษะพื้นฐานเพียงใด หากพบว่าไม่มีความรู้หรือมีความรู้ไม่เพียงพอในเรื่องใด ก็จะได้ปรับพื้นฐานเสียก่อน การตรวจสอบความรู้พื้นฐานอาจทำได้โดยใช้แบบทดสอบหรือใช้การซักถามก็ได้

3) เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน ผลการประเมินทั้งก่อนการเรียนการสอน และระหว่างการเรียนการสอน สามารถนำมาปรับปรุงการเรียนการสอนได้ โดยนำมาพิจารณาว่าผลการสอนไม่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ อาจเป็นเพราะว่าวิธีการสอนและกิจกรรมที่ครูผู้สอนกำหนดไว้อาจไม่เหมาะสมกับผู้เรียน หรือเพราะสื่อการเรียนการสอนไม่เหมาะสม นอกจากครูจะนำผลการประเมินมาปรับปรุงการเรียนการสอนในครั้งต่อไปแล้ว ผู้เรียนก็ยังได้ทราบว่าสถานภาพการเรียนของตนเองอยู่ในระดับใด หากอยู่ในระดับไม่น่าพึงพอใจจะได้ปรับปรุงการเรียนของตนเองให้ดียิ่งขึ้น

4) เพื่อวินิจฉัยข้อบกพร่อง การวินิจฉัยข้อบกพร่อง เป็นการวิเคราะห์สาเหตุข้อบกพร่องในการเรียนรู้ของผู้เรียนและการสอนของครู เช่น ใช้แบบทดสอบวินิจฉัยความบกพร่องในการอ่านภาษาไทยที่มีเนื้อหาทั้งการอ่านคำควบกล้ำ ล ร ว การอ่านตัวสะกดการันต์ และการอ่านจับใจความ ถ้าตรวจให้คะแนนแล้วพบว่าผู้เรียนคนใดทำผิดเรื่องใดก็จะช่วยให้ครูผู้สอนได้รู้ข้อบกพร่องของผู้เรียน เพื่อสอนซ่อมเสริมหรือทบทวนในเรื่องนั้น ๆ ได้ รวมทั้งเป็นข้อมูลให้ครูได้พิจารณาทบทวนการสอนของตนเองว่าบกพร่องอย่างไรแล้วหาทางปรับปรุงต่อไป

5) เพื่อตัดสินผลการเรียน ผลการประเมินโดยเฉพาะการประเมินเมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอน หรือการประเมินผลรวม เพื่อสรุปคุณภาพของการจัดการเรียนการสอนว่าผู้เรียนบรรลุตามจุดประสงค์ของรายวิชาหรือในระดับชั้นนั้นเพียงใด โดยนำผลการวัดทั้งหมดตลอดภาคเรียนหรือตลอดปีมาเป็นข้อมูลในการตัดสินผลขั้นสุดท้าย ในรูปแบบของการให้เกรดเป็น 4 - 3 - 2 - 1 - 0 หรือ A - B - C - D - F เป็นต้น หรือในรูปของระดับคุณภาพ เช่น ผ่านยอดเยี่ยม ผ่าน ไม่ผ่าน หรือสอบได้ สอบตก หรือในรูปเกรดเฉลี่ย เป็นต้น

6) เพื่อจัดตำแหน่งหรือจัดประเภท การจัดตำแหน่งหรือจัดประเภท เป็นการนำเอาผลที่ได้จากการวัดมาเปรียบเทียบหรือจัดอันดับความสามารถในกลุ่มเดียวกัน เพื่อจะ

ตรวจสอบว่ามีความรู้ ความสามารถอยู่ในระดับใดของกลุ่ม เช่น สอบได้เป็นอันดับที่เท่าไร ได้เกรดอะไร ในการจัดตำแหน่งเหล่านี้แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

6.1) เพื่อจำแนก (Classification) ความสามารถของผู้เรียน เช่น สอบได้ สอบตก เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์หรือเพื่อจำแนกผู้เรียนออกเป็นกลุ่มสูง ปานกลาง ต่ำ เป็นต้น

6.2) เพื่อการคัดเลือก (Selection) บุคคลเข้าทำงานหรือศึกษาต่อ ซึ่งการประเมินลักษณะนี้ ต้องใช้เครื่องมือที่ต้องการความยากและความลึก

7) เพื่อเปรียบเทียบระดับพัฒนาการ การเปรียบเทียบระดับพัฒนาการ เป็นการสอบหรือตรวจวัดว่าผู้เรียนมีพัฒนาการเพียงใด มีความงอกงามหรือเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหรือไม่ โดยเปรียบเทียบความสามารถของผู้เรียนคนเดียวหรือกลุ่มเดียวกัน ในระยะเวลาที่ต่างกัน เช่น ก่อนเรียนกับหลังเรียน ภาคเรียนที่ 1 กับภาคเรียนที่ 2 เป็นต้น ถ้าผลการเรียนลดลง ก็จะเป็นข้อมูลชี้ว่า ผู้เรียนคนนั้นหรือกลุ่มนั้นควรต้องปรับปรุง และครูผู้สอนรายวิชานั้นควรจะต้องทบทวนการจัดการเรียนการสอนของตนเอง ขณะเดียวกัน หากผลการเรียนมีพัฒนาการดีขึ้น ก็เป็นการสร้างกำลังใจให้แก่ผู้เรียนคนนั้นหรือกลุ่มนั้นต่อไป

8) เพื่อพยากรณ์หรือทำนาย การพยากรณ์ เป็นการนำผลจากการวัดในปัจจุบัน ไปทำนายในอนาคตว่า ผู้เรียนคนนี้จะเรียนวิชานั้น ๆ สำเร็จหรือไม่ หรือในอนาคตเขาควรจะเรียนอะไรจึงจะดี การประเมินลักษณะนี้มักจะนำไปใช้ในการแนะแนว หรือการสอบคัดเลือก เพื่อศึกษาต่อ ซึ่งอาจใช้แบบทดสอบวัดความถนัดหรือผลการเรียนในอดีตมาทำนายก็ได้ อย่างไรก็ตามข้อที่ควรตระหนักของการพยากรณ์ก็คือ แบบทดสอบที่ใช้จะต้องมีคุณภาพ กล่าวคือ มีความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นสูง เพราะแบบทดสอบที่มีคุณภาพต่ำ ผลการพยากรณ์จะไม่ตรงกับความเป็นจริง

9) เพื่อประเมินค่า การประเมินค่าเป็นการประเมินที่มุ่งสรุปคุณภาพการศึกษา โดยส่วนรวม เช่น ดูความเหมาะสมของหลักสูตรกับโรงเรียน ดูการจัดบริการในโรงเรียนว่า มีความเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของบุคลากรในโรงเรียนหรือไม่ ดูแนวโน้มการจัดบริการทางการศึกษาของโรงเรียนในอนาคต เป็นต้น ซึ่งการประเมินลักษณะนี้ เป็นประโยชน์สำหรับผู้บริหารให้นำข้อมูลไปพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้เป็นอย่างดี

จากจุดมุ่งหมายของการวัดและประเมินผลการศึกษาที่กล่าวมา ผู้เขียนเห็นว่า การวัดและประเมินผลการศึกษา มีบุคคลที่เกี่ยวข้องอยู่หลายฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นครูผู้สอน (Teacher) ผู้บริหาร (Principal) นักวิชาการศึกษา (Educator) หรือแม้กระทั่งผู้ให้คำปรึกษา หรือนักแนะแนว (Guidance or Counselor) โดยบุคคลดังกล่าวสามารถใช้กระบวนการวัด